

جرایم رایانه‌ای علیه اخلاق و عفت در حریم خانواده به ویژه جرم قوادی و هرزه‌نگاری^۱

زهرا قدسی^۲

ابوالحسن مجتهد سلیمانی^۳

چکیده

تأثیر جرایم رایانه‌ای علیه عفت و اخلاق در حریم خانواده، شناخت مشکلات قانونی مربوط به آن و ارائه راهکار برای حل آن‌ها از ضرورت‌های پژوهشی در عرصه فقه و حقوق خانواده است. حوزه‌هایی که جرایم علیه عفت و اخلاق در آن رخ می‌دهد، عبارتند از: تهیه، انتشار و تجارت صور قبیحه، توهین و افترا و نشر اکاذیب رایانه‌ای، دعوت افراد به انجام اقدامات مجرمانه و خلاف اخلاق در فضای مجازی، قوادی، پورنوگرافی یا هرزه‌نگاری، اشاعه فحشا و منکرات، آموزش ارتکاب جرم و روابط نامشروع. مهمترین این جرایم، قوادی و پورنوگرافی است؛ زیرا سایر جرایم یاد شده، در واقع زیر مجموعه این دو جرم قرار می‌گیرند. نظر به اهمیت جرایم مذکور، مقاله حاضر دو جرم قوادی و پورنوگرافی را به‌طور خاص مورد بررسی قرار می‌دهد و با تمسک به قواعد مختلف فقهی، حرمت این جرایم را ثابت می‌کند و در نتیجه بر ضرورت این موارد تأکید می‌نماید. تعمق بیشتر در مفاد قانونی که از گذشته تاکنون برای این جرایم وضع شده است و رفع ناهماهنگی آن‌ها، تناسب مجازات این جرایم با گستره جرم، تشدید مجازات مجرمانی که مستقیماً کودکان و نوجوانان را هدف قرار می‌دهند به منظور دفاع از حقوق کودکان و نوجوانان، و قانونمندتر کردن استفاده از رایانه و اینترنت.

واژگان کلیدی

جرم، رایانه، اینترنت، قوادی، پورنوگرافی (هرزه‌نگاری)، عفت، اخلاق

۱- تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۹/۸/۱۶؛ پذیرش مقاله: ۱۳۸۹/۱۲/۲۰

۲- دانش‌آموخته کارشناس ارشد رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرج

۳- دکتری فقه و حقوق اسلامی، استادیار دانشگاه تربیت معلم

مقدمه

قوانین حقوقی مانند سایر علوم در حال تکامل و پیشرفت می‌باشند تحقیقات و پژوهش‌های حقوقی کمک شایانی به این رشد و تکامل می‌نماید و معمولاً جنبه‌هایی از واقعیت از نگاه قانون‌گذار دور می‌ماند و تحقیقات سهم عمده‌ای در اصلاح قانون‌گذاری بر عهده می‌گیرد. با توجه به این‌که در فرهنگ اسلامی، عفت و اخلاق جایگاه ویژه‌ای دارد، لازم است در این زمینه بیشتر تحقیق شود تا حریم افراد محفوظ بماند. در قانون جرایم رایانه‌ای به نظر می‌رسد مصادیق جرایم علیه عفت و اخلاق کمتر مورد توجه واقع شده است و ضرورت دارد دقت نظر بیشتری اعمال شود تا خلأهای موجود شناسایی گردد و قانون‌گذار در صدد رفع آن‌ها برآید. همه روزه جرایمی به صورت رایانه‌ای علیه عفت و اخلاق افراد صورت می‌گیرد که از دید قانون دور می‌ماند. از میان انواع جرایم رایانه‌ای، واکاوی برخی اهمیت بیشتری دارد زیرا مستقیماً با اخلاق و عفت افراد ارتباط دارند و کانون خانوادگی را با بحران جدی مواجه می‌سازند. در حالی که مدت زیادی از وضع قوانین خاص برای جرایم رایانه‌ای نمی‌گذرد. ضرورت دارد که متخصصان و متولیان امر، گستره جرم را در نظر گرفته، بیشتر بدان توجه نمایند و اشکالات و ابهامات قانون جدید را برطرف سازند. پژوهش حاضر با هدف مزبور در پی پاسخ به این سؤال است که «آیا قوانینی که برای جرایم علیه عفت و اخلاق رایانه‌ای وضع شده است، در برگیرنده تمامی جرایم علیه عفت و اخلاق رایانه‌ای می‌شود و با تأثیرات مخرب این جرایم بر حریم خانواده متناسب است یا نه؟» بدین منظور، نگارنده در مبحث نخست به تعاریف عفت و اخلاق، جرایم علیه عفت و اخلاق، و نیز جرایم رایانه‌ای در این زمینه می‌پردازد؛ در مبحث دوم، عناصر تحقق جرایم رایانه‌ای علیه اخلاق و عفت را باز می‌گوید و در مبحث سوم که بخش اصلی مقاله است، قوادی و پورنوگرافی را به عنوان دو نمونه بسیار مخرب از جرایم رایانه‌ای علیه اخلاق و عفت از منظر فقهی و حقوق بررسی می‌کند و در پایان، یافته‌های پژوهش را ارائه می‌دهد.

مبحث اول: تعاریف و مفاهیم

عفت لغتی است عربی از ریشه عفف به معنای مناعت و پاکدامنی و چشم‌پاکی (رضایی، ۱۳۲۰، ص ۱۵۷). و در واقع حاصل شدن حالتی برای نفس و جان آدمی است که به وسیله آن از غلبه و تسلط شهوت جلوگیری می‌شود (راغب اصفهانی، ۱۳۷۴، ص ۶۱۸). در تعریف اخلاق گفته‌اند: اخلاق، جمع خلق است و خلق، حالتی برای نفس است که بدون تفکر و اندیشه، او را به کارهایی سوق می‌دهد (ابن‌مسکویه، ۱۳۸۳، ص ۴۸). در ترمینولوژی حقوق، عمل منافی عفت چنین تعریف شده است: «هر کاری مربوط به امور جنسی است که بر حسب عرف و احساسات عمومی شرم‌آور باشد و قانون آن را جرم شمارد» (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۸، ص ۴۷۳). جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی با جرایم هتک ناموس و منافیات عفت فرق کلی دارد؛ زیرا اعمالی که تحت عنوان هتک ناموس و منافیات عفت، مورد بحث واقع می‌شود در واقع اقداماتی هستند که در ارتباط با شخص ارتکاب می‌یابند، ولی جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی، بیان عبارات و اشارات و تصاویری است که مخالف اخلاق حسنه و اخلاق عمومی شناخته شده‌اند (همان، ص ۳). به نظر می‌رسد با توجه به جرایمی که قانون‌گذار ذیل فصل هجدهم آورده است، هر نوع عمل، رفتار و گفتاری که بر خلاف عفت و پاکدامنی جامعه باشد، اعم از روابط نامشروع با جنس مخالف دون زنا، تظاهر به عمل حرام، جریحه‌دار کردن عفت عمومی، عرضه و خرید و فروش صور قبیحه و... جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی تلقی می‌شوند (عنصری فرد، ۱۳۸۷، ص ۱۸).

در تعریف جرایم علیه اخلاق و عفت عمومی رایانه‌ای می‌توان گفت: به هر گونه انتشار، توزیع، معامله و ارسال محتویات مستهجن، تحریک، ترغیب، تهدید یا تطمیع و فریب افراد، تسهیل دستیابی به امور یاد شده توسط سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی را جرایم علیه اخلاق و عفت عمومی رایانه‌ای می‌گویند.

مبحث دوم - عناصر تحقق جرایم رایانه‌ای علیه عفت و اخلاق

کم‌ترین فایده تحلیل جرایم، می‌تواند قدمی در راه بزه‌دیده‌شناسی باشد و بزه‌دیده‌شناسی در تلاش است تا موقعیت‌ها و وضعیت‌هایی را که به ارتکاب بزه و

بزه‌دیدگی منتهی می‌شود، حتی‌الامکان محدود کرده، کاهش دهد (داوودی، ۱۳۸۱، ص ۱۹). هر جرمی برای محقق شدن به سه عنصر قانونی، مادی و معنوی نیاز دارد تا جرم‌انگاری گردد. جرم رایانه‌ای علیه اخلاق و عفت نیز از این قاعده مستثنی نیست و باید هر سه عنصر تحقق یابد تا جرم مزبور صورت پذیرد. بنابراین مبحث حاضر حول محور بررسی ارکان حقوقی این جرم شکل می‌گیرد:

۱- عنصر قانونی جرایم رایانه‌ای علیه عفت و اخلاق

قانون‌گذار به منظور حفظ عفت و اخلاق عمومی و جلوگیری از فساد، اقدام به وضع قوانین ویژه ای نموده است. از جمله مواد ۱۴ و ۱۵ قانون جرایم رایانه‌ای می‌باشد که مشروح آن در طی بحث مورد استدلال قرار خواهد گرفت.

ماده ۱۴ می‌گوید: «هرکس به وسیله سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی یا حامل‌های داده محتویات مستهجن را منتشر، توزیع یا معامله کند یا به قصد تجارت یا افساد، تولید یا ذخیره یا نگهداری کند، به حبس از نود و یک روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج میلیون تا چهل میلیون، یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد».

ماده ۱۵- هر کس از طریق سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی یا حامل‌های داده مرتکب اعمال زیر شود، به ترتیب زیر مجازات خواهد شد:

الف - چنانچه به منظور دستیابی افراد به محتویات مستهجن، آن‌ها را تحریک، ترغیب، تهدید یا تطمیع کند یا فریب دهد یا شیوه دستیابی به آن‌ها را تسهیل نموده یا آموزش دهد، به حبس از نود و یک روز تا یک سال یا جزای نقدی از پنج میلیون ریال تا بیست میلیون ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد.

ارتکاب این اعمال در خصوص محتویات مبتذل موجب جزای نقدی از دو میلیون ریال تا پنج میلیون ریال است.

ب - چنانچه افراد را به ارتکاب جرایم منافی عفت یا استعمال مواد مخدر یا روان گردان یا خودکشی یا انحرافات جنسی یا اعمال خشونت‌آمیز تحریک یا ترغیب یا تهدید یا دعوت کرده یا فریب دهد یا شیوه ارتکاب یا استعمال آن‌ها را تسهیل کند یا آموزش دهد،

به حبس از نود و یک روز تا یکسال یا جزای نقدی از پنج میلیون ریال تا بیست میلیون ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد.

۲- عنصر مادی جرایم رایانه‌ای علیه عفت و اخلاق

عنصر مادی جرایم یا به صورت فعل محقق می‌شود یا به صورت ترک فعل یا فعل ناشی از ترک فعل؛ به نظر می‌رسد در جرایم رایانه‌ای، عنصر مادی فقط به صورت فعل قابل تحقق است. بر اساس مواد ۱۴ و ۱۵ قانون جرایم رایانه‌ای، عنصر مادی که همان رفتار مجرمانه‌ای است که از مرتکب سر می‌زند، در این جرایم عبارت است از انتشار، توزیع، معامله، تولید، یا ذخیره محتویات مستهجن از طریق سیستم رایانه‌ای یا مخابراتی؛ موضوع این جرایم نیز موارد مستهجن و هرزه و خلاف عفت است. وسیله ارتکاب این جرایم، رایانه و انواع حافظه‌های جانبی چون لوح‌های فشرده و نرم‌افزارهایی هستند که می‌توانند وسیله جرم باشند. این جرایم از جمله جرایم مطلق می‌باشند و نیازمند به حصول نتیجه خاصی نیست. به عبارت دیگر، و حصول نتیجه هیچ تأثیری در تحقق جرم ندارد، چرا که ممکن است نتیجه این جرایم در آینده حاصل شود و اکنون مشخص نباشد. در مورد مرتکب نیز باید گفت که هر شخصی می‌تواند مرتکب این جرم شود و ویژگی خاصی در شخص مرتکب شرط نشده است.

۳- عنصر روانی جرایم رایانه‌ای علیه عفت و اخلاق

در بحث عنصر روانی، پنج موضوع بررسی می‌شود که عبارتند از:

الف - علم به حکم (که در تمام جرایم مفروض می‌باشد).

ب - علم به موضوع (یعنی مرتکب بداند عملی که انجام می‌دهد جرم است و علم به موضوع نیاز به احراز دارد).

ج - سوء نیت عام (سوء نیت عام قصد انجام فعل یا ترک فعل است و در واقع قصد ارتکاب عنصر مادی جرم است).

د - سوء نیت خاص (قصد رسیدن به نتیجه است و بر اساس سوء نیت خاص، جرم به

مطلق و مقید تقسیم می‌گردد).

هـ - انگیزه (یا داعی که ذوق یا احساس درونی مرتکب می‌باشد و مرتکب را به سوی ارتکاب جرم سوق می‌دهد. عموماً انگیزه در تحقق جرم هیچ تأثیری ندارد، فقط ممکن است در شرایط خاصی در میزان مجازات مؤثر باشد).
بنابراین جرایم علیه عفت و اخلاق رایانه‌ای اولاً عمدی هستند؛ ثانیاً مطلق می‌باشند و در جرایم عمدی و مطلق نیازی به سوء نیت خاص نیست و قصد و عمد مرتکب در ارتکاب رفتار مجرمانه کفایت می‌کند.

مبحث سوم: جرایم رایانه‌ای قوادی و پورنوگرافی

گرچه ظهور برخی از جرایم علیه اخلاق و عفت عمومی سنتی با ظهور اینترنت از محیط فیزیکی به محیط مجازی انتقال یافته است (مانند پورنوگرافی، توریسیم سکس، روابط نامشروع، قوادی و...) اما نمی‌توان تمام آن‌ها را در قالب جرایم رایانه‌ای گنجانده، زیرا قانون‌گذار در بعضی موارد جرم انگاری ننموده است.

در واقع مجرم در این گونه جرایم از رایانه به عنوان ابزار بهره می‌گیرد و کار خویش را توسعه داده، تسهیل می‌نماید. از جمله مواردی که به طور کلی در این حیطه از سوی قانون‌گذار کیفری ایران جرم تلقی شده است، می‌توان به قوادی و پورنوگرافی اشاره نمود. حوزه‌هایی چون تهیه، انتشار، معامله و تجارت صور قبیحه، توهین و افترا و نشر اکاذیب رایانه‌ای، دعوت افراد به انجام اقدامات مجرمانه و خلاف اخلاق در فضای مجازی، اشاعه فحشا و منکرات، آموزش ارتکاب جرم، روابط نامشروع از جمله اعمال خلاف عفت و اخلاق و زیر مجموعه‌های قوادی و پورنوگرافی می‌باشند و بدین لحاظ در این پژوهش، دو جرم مذکور مورد بررسی قرار می‌گیرد:

۱- قوادی

طبق تعریفی که در کتاب *لمعه و شرح آن* از قیادت آمده است: «قیادت عبارت است از اینکه کسی، دو فاعل عمل فحشا مانند زنا، لواط و مساحقه را به هم برساند و میان آن دو

وساطت نماید» (عاملی، ۱۳۸۷، ج ۹، ص ۱۴). جمع کردن میان دو فاحشه را نیز قیادت می‌گویند (مکی، ۱۳۸۶، ج ۲، ص ۲۳۱). همچنین در *جواهرالکلام* آمده است: قیادت عبارت است از جمع کردن مردان و زنان برای زنا یا جمع کردن مردان برای لواط، گرچه بچه باشد (نجفی، ۱۳۶۸، ج ۴۱، ص ۳۹۹).

در اسلام، این امر به خاطر یاری در گناه و معصیت مورد نکوهش واقع شده است، چنان که در سوره مائده آمده است: «...و با یکدیگر در نیکوکاری و تقوا کمک کنید نه بر گناه و ستم‌کاری. و از خدا بترسید که قطعاً عذاب خدا سخت است» (مائده، ۲).

اما آیا منظور از قوادی داشتن فاحشه خانه است که یک شخص واسطه حضور فیزیکی دو نفر گردد؟ یعنی اگر این حضور فیزیکی در حضور قواد نباشد، قوادی صورت نگرفته است؟ پاسخ به این سؤال منفی است؛ چرا که در نص قانون «ماده ۱۳۵ قانون مجازات اسلامی» در رابطه با جرم قوادی آمده است: «قوادی عبارت است از جمع و مرتبط کردن دو نفر یا بیشتر برای زنا یا لواط». گرچه مراد از جمع کردن، آوردن طرفین فحشا در یک محل است و به ظاهر دلالت بر حضور فیزیکی نزد قواد دارد، اما مرتبط کردن می‌تواند فقط معرفی و آشنا نمودن آن‌ها با یکدیگر باشد. این معنا نسبت به جمع کردن حالت عام‌تری دارد. چرا که مرتبط از ریشه ربط می‌آید و مصدر آن ارتباط می‌باشد. ارتباط نیز به انحای گوناگون امکان‌پذیر است. مخصوصاً امروزه که روش‌های بسیار متنوعی برای آن وجود دارد. در نتیجه تحقق جرم قوادی بدون حضور در نزد قواد نیز میسر است. دامنه جرم قوادی در حالت سنتی خود محدود به دو یا چند نفر می‌شد، در حالی که قوادی از طریق رایانه با یک دنیا سرو کار دارد و مجرم می‌تواند ابتدا توسط داده‌های مستهجن و غیر اخلاقی، افکار افراد را تحت تأثیر قرار دهد و سپس در موقع مناسب هدف نهایی خود را اجرا نماید. پس در پاسخ به این سؤال که آیا قوادی توسط رایانه هم صورت می‌پذیرد یا خیر؟ باید اذعان داشت: بله، برای هر کسی که کمی با رایانه و اینترنت آشنایی داشته باشد، قوادی با رایانه نه تنها ممکن که بسیار سهل و بی‌دردسر است. مجرمان در این فضای مجازی از فرصت گمنامی بهره برده، به راحتی در سرتاسر جهان به کار قیادت می‌پردازند و نه تنها دو نفر که چندین میلیون نفر را به یکدیگر معرفی می‌کنند و حلقه اتصال آنان می‌گردند. در این حال نه تنها قوادی، بلکه

ترغیب سایرین به این امور نیز صورت می‌پذیرد. کسی که سائیتی را به قوادی اختصاص می‌دهد، برای توسعه و تسهیل کار خود، عکس‌های مبتدلی از عمال خود را نیز روی سایت می‌گذارد تا تبلیغ نماید، همین تصاویر و فیلم‌ها، موجب انحراف ذهن دیگران می‌گردد و افراد بیشتری به این کار ترغیب می‌شوند، اما قانون‌گذار در فصل چهارم از قوانین جرایم رایانه‌ای که مربوط به جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی می‌باشد، هیچ اشاره‌ای به قوادی یا قیادت رایانه‌ای نکرده است، تنها در ماده چهاردهم از فصل چهارم قانون جرایم رایانه‌ای آورده است: «هرکس به وسیله سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی یا حامل‌های داده محتویات مستهجن را منتشر، توزیع یا معامله کند یا به قصد تجارت یا افساد تولید یا ذخیره یا نگهداری کند، به حبس از نود و یک روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج میلیون تا چهل میلیون، یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد». البته در تبصره سوم همین ماده اذعان داشته است: «چنانچه مرتکب، اعمال مذکور در این ماده را حرفه خود قرار داده باشد یا به طور سازمان یافته مرتکب شود، چنانچه مفسدالارض شناخته نشود، به حداکثر هر دو مجازات مقرر در این ماده محکوم خواهد شد». اما این‌که در اینجا منظور قانون‌گذار از افساد یا معامله، قوادی می‌باشد یا نه، مشخص نیست. در سایه همین کم توجهی، مجرمان قوادی رایانه‌ای در سطح جهان فعالیت می‌کنند و در صورت پیگرد قانونی کمترین مجازات را می‌بینند. اگر منظور قانون‌گذار از این الفاظ اشاره به قیادت بوده است که باید گفت چنین مجازاتی هیچ تناسبی با میزان جرم ندارد و اگر هم قصد وی از وضع این ماده قیادت نبوده است که معلوم می‌شود به این مورد بسیار بی‌توجهی شده است. در صورتی که محرز است دین مبین اسلام، قیادت را به هر وسیله و شکل ممکن نهی فرموده است. وقتی برای قیادت سنتی که نسبت به نوع رایانه‌ای دامنه فساد کمتری دارد، چنین مجازاتی را لازم می‌داند، مشخص است که قیادت رایانه‌ای مستلزم شدت عمل بیشتری خواهد بود. طبق نظریه مشهور فقها قیادت مستوجب حد است و حد آن نیز هفتاد و پنج ضربه تازیانه می‌باشد و فرقی نمی‌کند که مرتکب مسلمان باشد یا کافر، مرد باشد یا زن؛ و این در حالی است که در تبصره ماده «۳۹» قانون مجازات اسلامی نیز صریحاً آمده است: به مجازات کسانی که مرکز فساد یا فحشا دایر

کنند و مردم را به فساد یا فحشا تشویق نموده یا موجبات آن را فراهم نمایند، عنوان قوادی صدق نماید علاوه بر مجازات مذکور در ماده، حد قوادی نیز جاری می‌گردد. اما قانون‌گذار در وضع قوانین جرایم رایانه‌ای نه تنها قوادی را در نظر نگرفته است، بلکه جرایم علیه عفت و اخلاق رایانه‌ای را لایق مجازات کمتری نیز دانسته است. به نظر می‌رسد بهتر بود قانون‌گذار در این مورد شدت عمل بیشتری به خرج می‌داد و از باب تشدید مجازات وارد می‌شد. حرمت قوادی توسط رایانه امری بدیهی می‌باشد و برای اثبات آن می‌توان از باب حرام بودن مقدمه حرام، وارد شد. چرا که قوادی توسط رایانه شاید مستقیماً موجب اعمال حرامی چون زنا و لواط و... نشود، اما مقدمه‌ای برای کار حرام است و افراد را به انجام حرام ترغیب می‌نماید و مقدمه حرام نیز حرام است. استدلال دیگر می‌تواند از باب حرمت اعانه بر اثم باشد. کسانی که مرتکب این جرایم می‌شوند خواسته یا ناخواسته اعانه بر اثم دارند که امری مذموم است. کسی که سائیتی را برای معرفی عاملان فساد به یکدیگر، ایجاد می‌کند یا تصاویر مستهجنی را به معرض نمایش می‌گذارد، ناخودآگاه درگناه فرد گناه‌کار شریک می‌شود و به نوعی او را در گناه یاری می‌کند. آیه شریفه «**وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ**» نیز بر حرمت این کار دلالت دارد. عبارت «**لا تعاونوا**» در این آیه حاکی از نهی شارع است. درباره معنای نهی و صیغه نهی در اصول بسیار گفتگو شده و در اینجا به همین اندازه کفایت می‌شود که: هر دو حقیقت در حرمت می‌باشند، یعنی معنای حقیقی هر دو حرمت است (محمدی، ۱۳۸۱، ص ۶۰). نهی از نظر لغوی دستور ترک کارهاست، از نظر فقهی و اصولی موجب حرمت هر یک از این اعمال و از نظر حقوقی مفید الزام و اجبار به عدم انجام آن‌هاست (همان، ص ۶۲). در حالی که مشارکت در اثم که به صورت رایانه‌ای صورت می‌گیرد در قانون ما لحاظ نشده است و به موجب ماده دوم قانون مجازات اسلامی هیچ امری را نمی‌توان جرم شمرد مگر آن‌که به موجب قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد. کمترین آثار انتشار داده‌های مستهجن، زایل شدن قبیح عمل می‌باشد. قوادی در حالت سنتی طیف خاصی از افراد را شامل می‌شد که عموماً زنا یا لواط را پیشه خود می‌ساختند، اما قوادی از طریق رایانه می‌تواند سلامت اخلاقی خانواده‌ها و به تبع جوامع را تحت‌الشعاع قرار دهد و این

مصدق بارزی است بر امر اشاعه فحشا که در قرآن و احادیث بارها بر حرمت آن تأکید شده است. اینترنت وسعتی به اندازه جهان دارد و همین برای اشاعه امری کفایت می‌کند. خداوند انسان‌ها را از این عمل به شدت نهی فرموده و هشدار داده است:

«آنان که دوست دارند در میان اهل ایمان کار منکری اشاعه و شهرت یابد، در دنیا و آخرت عذابی دردناک خواهند داشت؛ خدا (فتنه‌گری و دروغشان) را می‌داند و شما نمی‌دانید» (نور، ۱۹).

آنچه از این بحث به دست می‌آید این‌که جرم قوادی میان کسانی که هر طرف بنا بر خواسته قلبی خود به چنین عملی اقدام می‌نمایند، با کسانی که حد اقل یک طرف با فریب و ترغیب و تطمیع به این کار مبادرت می‌نمایند، یکسان نیست و قانون‌گذار می‌بایست در تعیین مجازات میان این دو تفاوت قایل می‌شد. خلأ دیگر قانون جرایم رایانه‌ای این است که اشاره‌ای به روابط نامشروع توسط رایانه نکرده است، در حالی که مجرمان به کمک رایانه و اینترنت قادر به برقراری رابطه ناسالم و نامشروع با افرادی در دورترین نقاط دنیا می‌باشند. البته ممکن است که قانون‌گذار بخواهد این جرم را در لوای قوانین سنتی بررسی کند و نوع وسیله را در کیفیت آن دخیل نداند. این برداشت به نظر بی‌اشکال است چون کیفیت روابط نامشروع در رایانه از نوع سنتی فراتر نمی‌رود و می‌توان آن را با قانون سابق سنجید.

۲- پورنوگرافی

پورنوگرافی یا هرزه‌نگاری، یکی از مهم‌ترین جرایمی است که علیه اخلاق و عفت عمومی انجام می‌شود و تأثیر مستقیمی بر روی خانواده می‌گذارد. پورنوگرافی در مفهوم عامه به معنای مطالبی است که به قصد تحریک جنسی ارائه می‌شود. تصاویری مثل اندام تناسلی زن و مرد، سکس زن و مرد یا زن با زن و... مصادیق مجرمانه آن‌ها می‌تواند در قالب نمایش، ارائه، تولید، تجارت و محتویات مستهجن باشد. پیدایش اینترنت، این جرم را از حالت سنتی در آورده، ابزار کارآمدی برای سوءاستفاده‌کنندگان جنسی فراهم آورده است. این تکنولوژی مدرن ارتباطی، موجب شده حجم سوءاستفاده چند

برابر شود و تعداد دریافت‌کنندگان تصاویر و حجم تصاویر به صورت غیرقابل تصویری افزایش یابد (بای، ۱۳۸۱، ص ۳۵۱). تعریف لغوی پورنوگرافی عبارت است از: «هرگونه نوشته، فیلم، تصویر و مطلب مربوط به امور جنسی که فاقد هر گونه ارزش ادبی، هنری، سیاسی و علمی است پورنو به معنای فاحشه و پورنوگرافی به معنای فاحشه‌نگاری است. این نوع اعمال مجرمانه که ماهیتاً در جرایم سنتی نیز وجود دارد، با توسعه و پیشرفت رایانه و اینترنت وارد رسانه‌های جمعی شده است و از لحاظ گستردگی و وسعت پخش و توزیع در نوع خود بی‌نظیر می‌باشد» (باستانی، ۱۳۸۳، ص ۵۰).

ماده ۱۴ قانون جرم رایانه‌ای به طور غیرمستقیم بدون این‌که از لفظ پورنوگرافی استفاده کند، می‌گوید: «هر کس به وسیله سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی یا حامل‌های داده محتویات مستهجن را منتشر، توزیع یا معامله کند یا به قصد تجارت یا افساد تولید یا ذخیره یا نگهداری کند، به حبس از نود و یک روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج میلیون تا چهل میلیون، یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد».

در حالی که در قسمت «۳» ماده «۱۴۰» قانون مجازات اسلامی قانون‌گذار به صراحت اعلام داشته است: «هر کس اشیای فوق (نوشته یا طرح، گراور، نقاشی، تصاویر... فیلم...) را به نحوی از انحا منتشر نماید یا آن‌ها را به معرض انظار عمومی گذارد، به حبس از سه ماه تا یک سال و جزای نقدی از یک میلیون و پانصد هزار ریال تا شش میلیون ریال و تا ۷۴ ضربه شلاق یا به یک یا دو مجازات مذکور محکوم خواهد شد»، قانون‌گذار در ماده ۶۴۰ با آوردن قید به «نحوی از انحا منتشر نماید یا آن‌ها را به معرض انظار عمومی گذارد» ارتکاب جرم با هر گونه وسیله را مورد نظر گرفته و تفاوتی قائل نشده است که جرم یاد شده با رایانه باشد یا هر چیز دیگر. اما این‌که چرا مجازات یک ماده نود و یک روز تا دو سال است و ماده دیگر سه ماه تا یک سال مشخص نیست. نکته مبهم دیگر این‌که در ماده ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی آمده است که هر کس که نوشته یا طرح، گراور، نقاشی، تصاویر... فیلم... یا به طور کلی هر چیزی که عفت و اخلاق عمومی را جریحه‌دار نماید برای تجارت یا توزیع به نمایش و معرض انظار عمومی گذارد یا بسازد یا برای تجارت و توزیع نگاه دارد به حبس از سه ماه تا یک سال... محکوم خواهد شد.

قانون‌گذار در این ماده با استفاده از عبارت «هر چیزی» انواع حافظه‌های رایانه چون فلاپی و سی دی و... را نیز شامل دانسته و مجازات آن را نیز معین نموده است و با وضع ماده ۱۴ قانون جرایم رایانه‌ای تعارض ایجاد کرده است. در ماده ۱۵ قانون جرایم رایانه‌ای نیز ابهام وجود دارد؛ زیرا در بند «الف» بیان می‌دارد: چنانچه به منظور دستیابی افراد به محتویات مستهجن، آن‌ها را تحریک، ترغیب، تهدید یا تطمیع کند، یا فریب دهد یا شیوه دستیابی به آن‌ها را تسهیل نموده یا آموزش دهد، به حبس از نود و یک روز تا یک سال یا... محکوم خواهد شد. در حالی که در بند «ب» ماده «۳۹» قانون مجازات اسلامی کسی که مردم را به فساد یا فحشا تشویق نماید یا موجبات آن را فراهم آورد به حبس از یک تا ده سال محکوم می‌شود. علت این تخفیف مجازات چه می‌تواند باشد؟ خداوند در آیات مختلفی سعی در بیان حرمت این افعال داشته است و می‌فرماید: «زنان مؤمن را بگو تا چشم‌ها (از نگاه ناروا) بپوشند و فروج و اندامشان را (از عمل زشت) محفوظ دارند و زینت و آرایش خود را جز آنچه قهراً ظاهر می‌شود (بر بیگانه) آشکار نسازند و باید سینه و بر و دوش خود را به مقنعه بپوشانند و زینت و جمال خود را آشکار نسازند جز برای شوهران خود یا پدران و...» (نور، ۳۱). یکی از واضح‌ترین دلایل منع خداوند از بی‌حجابی چشم و جسم، جلوگیری از فساد و بی‌بند و باری است، اما رایانه با به تصویر کشیدن صور قبیحه سعی در ترویج آن دارد، عملی که خداوند بندگان را از آن نهی می‌دارد. خداوند در آیه دیگر می‌فرماید:

«مردان مؤمن را بگو تا چشم‌ها را (از نگاه ناروا) بپوشند و فروج و اندامشان را (از کار زشت با زنان) محفوظ دارند که این بر پاکیزگی (جسم و جان) آن‌ها اصلح است و البته خدا به هر چه کنید کاملاً آگاه است» (نور، ۳۰).

خداوند متعال در این آیات به زنان و مردان می‌فرماید غض بصر داشته باشید. صاحب تفسیر مجمع‌البیان می‌فرماید: اصل غض به معنای کم کردن است و وقتی گفته می‌شود از صدایش و از نگاهش غض کرد، یعنی کم کرد و کاست (طبرسی، بی‌تا، ج ۷، ص ۱۳۷). مرحوم علامه طباطبایی غض را به معنی «روی هم نهادن پلک‌های چشم» معنا کرده است (طباطبایی، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۱۵۷). با توجه به شرح و تفسیر فرهنگ‌ها، غض به

معنای برگرداندن و پایین انداختن نگاه استعمال شده است. به هر حال چه به معنای کاهش دادن نگاه بگیریم چه به معنای برگرداندن و پایین انداختن چشم، نتیجه یکی است و نباید نگاه کرد (محبی، ۱۳۷۶، ص ۱۱۷). به منظور حفظ حریم خانواده، بهره‌برداری جنسی نامشروع در حد جزئی نیز ممنوع اعلام شده که شامل هر گونه روابط کلامی و غیرکلامی است که ماهیت جنسی داشته باشد. این‌گونه رفتارها از دو جهت آسیب‌زاست؛ نخست ممکن است مقدمه و زمینه‌ای برای عمل زنا فراهم کند و در مرتبه دوم، خود این رفتار خروج از محدوده روابط جنسی است و همین امر ممکن است به روابط عاطفی زن و شوهر و مودت و محبت بین آن‌ها آسیب رساند و زمینه اختلافات را فراهم نماید (سالاری‌فر، ۱۳۸۱، ص ۳۱). خداوند در آیات زیادی از لفظ وسوسه استفاده می‌فرماید و مسلماً نمایش صور قبیحه و تصاویر مستهجن می‌تواند از بارزترین شیوه‌های وسوسه و فریب افراد باشد: «ای اهل ایمان، همگی در مقام تسلیم خدا درآیید و از وساوس شیطان پیروی مکنید که همانا او شما را دشمنی آشکار است» (بقره، ۲۰۸).

امام صادق^۷ می‌فرماید: «نگاه شهوت‌آلود، تیری از تیرهای زهرآگین شیطان است و چه بسا نگاهی که پشیمانی طولانی به دنبال دارد» (حرعاملی، ۱۳۹۷ هـ ج ۱، ص ۱۲۸).

پیشینه پورنوگرافی

پورنوگرافی و انواع آن مانند پورنوگرافی کودک، به اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم می‌رسد و عمدتاً به صورت پورنوگرافی کاغذی، مجله، نقاشی و ویدئو قابل دریافت است. در تعدادی از کشورها این شکل‌ها هنوز هم سلطه و شیوع دارد. در ایران نیز با آمدن ویدئو به خانه‌ها در دهه شصت، این جرم به صورت فیلم‌های مستهجن آغاز گشت و مخفیانه تکثیر و پخش شد. با روی کار آمدن رایانه و استفاده آن در منازل این صحنه‌ها روی دیسکت یا سی دی ذخیره شده، بین افراد رد و بدل می‌شد. اما اکنون اینترنت نه تنها به عنوان مکانیسمی برای ایجاد، اجرا، تجارت و توزیع پورنوگرافی کودک عمل می‌کند، بلکه همچنین به عنوان یک وسیله (نقلیه) برای مرتکبان پورنوگرافی کودک جهت ایجاد و ارتباط و جذب بزه‌دیدگان جدید عمل می‌کند. این عمل بدواً به صورت

غیرتجاری بود، اما به نظر می‌رسد واحدها و بنگاه‌های اینترنتی مشغول به کار فروش پورنوگرافی کودک در کنار سایر شکل‌های پورنوگرافی رشد سریعی یافته‌اند (کار، ۱۳۸۲، ص ۵۲). در این میان، صنعت مونتاز در عکاسی نیز جهشی برای این جرم به وجود آورده است و مجرمان به راحتی با آبروی مردم بازی کرده، چهره‌های مورد نظر خود را از عکسی جدا می‌نمایند و به اندام برهنه یا در حال ارتکاب اعمال خلاف عفت نصب می‌نمایند و عواقب هولناکی را پدید می‌آورند. تکنولوژی تلفن‌های همراه نیز در این تبادل‌ها بی تأثیر نیست و افرادی با سوء استفاده از این وسیله کارآمد، نوشته‌های مستهجن و صور قبیحه را مبادله می‌کنند و همین مسأله باعث رشد بیش از حد این جرم می‌شود. امروزه کمتر کسی است که تلفن همراه نداشته باشد و متأسفانه سن استفاده از آن نیز بسیار پایین آمده است. این وسیله علاوه بر مضراتی که از راه پرتوهایش به ارمغان می‌آورد، از کاربردی‌ترین ابزارها برای جرایم علیه اخلاق و عفت عمومی شده است که به شدت سلامت فرهنگی کشور را تهدید می‌کند.

قربانیان پورنوگرافی

بزه‌دیدگان این نوع جرایم را که عموماً خانواده‌ها هستند، می‌توان به دو بخش تقسیم کرد:

۱- کودکان و نوجوانان ۲- بزرگسالان. بزه‌دیدگی کودکان و نوجوانان در شبکه‌های بین‌المللی (اینترنت) از مسائل مهم جرایم سایبری است. هزینه‌نگاری کودک به عنوان نتیجه سوءاستفاده و استثمار جنسی کودک به وجود آمده است که در تعریف آن می‌توان گفت هر ابزار ترسیم‌کننده یا تشریح‌کننده استثمار جنسی کودک مانند موارد مکتوب یا شنیداری است که بر اعضا یا فعالیت جنسی کودک تمرکز دارد (کار، ۱۳۸۲، ش ۸۷، ص ۵۶).

بزه‌کاران اینترنتی از موقعیت و سادگی کودکان استفاده و سعی می‌کنند آن‌ها را از طریق اتاق‌های گفتگو و پست الکترونیک به انحراف کشانده و در نهایت آن‌ها را مورد سوءاستفاده جنسی به صورت پورنوگرافی قرار دهند و تصاویر ایشان را روی

سایت‌های مستهجن منتشر سازند (خراسانی، ۱۳۸۱، ص ۹). پورنوگرافی کودک، یک سوءاستفاده بزرگ از حقوق قانونی کودک است و جای تأمل دارد که چطور مقنن در برابر این نوع خاص از جرایم ساکت نشست است. در شرایط جهانی شدن، تربیت کودکان از دست والدین خارج می‌شود و حتی «نظام تربیت از انحصار دولت خارج می‌گردد» (فیرحی، ۱۳۸۲، ص ۱۳۵). لازمه تربیت کودک، شناخت وی و نظارت بر ارتباطات اوست (سیف، ۱۳۸۳، ص ۱۶۲). این شناخت تا وقتی که کودک تحت نظارت و کنترل خانواده قرار دارد، به آسانی صورت می‌گیرد؛ اما امروزه دو فرآیند، چنین کنترلی را مشکل ساخته است: اول جهانی شدن، دوم فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی. در جامعه امروزی، نسل قدیم (والدین) کم‌تر از فرزندان خود با فناوری‌های نوین ارتباطی آشنایی دارند و این شکاف، امکان نظارت و کنترل بر کودک را کم کرده یا از بین می‌برد (اسدی، ۱۳۸۸، ص ۳۴ - ۳۵). در سال‌های اخیر حجم قابل توجهی از پورنوگرافی به پورنوگرافی کودک اختصاص یافته است. کودکان در میان دیگر بزه‌دیدگان موقعیت ویژه‌ای دارند، چرا که درصد بزه‌دیده شدن آن‌ها بسیار زیاد و امکان کشف جرم و تعقیب مجرمان بسیار کم است و صدمات جسمانی و روانی وارد بر کودکان بیش‌تر از بزرگسالان است و معمولاً در سنین جوانی بروز می‌کند (دزیانی، بی‌تا، ص ۵)^۱. در مجموع هزینه‌نگاری در فضای سایبر از سه جنبه، تهدیدی جدی برای کودکان محسوب می‌شود: اول این‌که امکان دارد کودکان به هزینه‌نگاری‌های وقیحانه در اینترنت دسترسی پیدا کنند؛ دوم این‌که هزینه‌نگارها، هزینه‌نگاری کودکان را راه آسانی برای فروش محصولات خود یافته‌اند و همین امر سبب شده سوءاستفاده جنسی از کودکان تا این حد رواج یابد؛ سومین و جدی‌ترین خطر برای کودکان، آن است که بچه‌بازها و افراد خطرناک دیگر می‌توانند از طریق اینترنت و به واسطه مکاتبه، ایمیل یا گپ زدن قربانیان خود را جذب کنند و آنان را در دنیای واقعی به دام بیندازند (جینادی، ۱۳۸۲، ص ۴۱ - ۴۲). بزه‌دیدگی

۱- Ulrech Sieber, Minimum Criminal Law Standards for Fighting (child) Pornography, version ۱۰۲ of ۰۴۰۰۲, . P.۲, ۲۰۰۰

بزرگسالان نیز در جوامع امروزی به وفور دیده می‌شود. چه بزهی بالاتر از این‌که کانون خانواده‌ها سست می‌شود، اعتمادها از بین می‌رود و روابط زناشویی دستخوش تحول می‌شود. مردانی که با صور قبیحه آشنا می‌شوند، پای‌بندی به همسر را از دست می‌دهند و تنوع طلب می‌گردند. حتی ممکن است زن‌ها نیز از این آفت دور نمانند و جایگاه خود را فراموش نمایند. از این گذشته سوءاستفاده‌هایی که از عکس‌های افراد می‌شود منجر به اختلافات بسیار وسیع و جدایی‌ها می‌شود. چه بسا برخی از این سوء استفاده‌ها موجب طلاق زوجین، ترک وطن، انصراف از دانشگاه و شغل شود و مشکلات عدیده دیگری را سبب گردد. بدیهی است که پورنوگرافی به منزله ظلم است و باعث لطمه خوردن به اقشار مختلف جامعه می‌گردد. ظلم به دیگران از امور قبیحی است که نه تنها در دین که در اخلاق نیز به شدت منع می‌گردد و حرام می‌باشد. ظلم به کودکانی که ضمیر پاک دارند و با دیدن تحریکات جنسی گمراه‌شده و سرنوشت تلخی را تجربه می‌نمایند، سنگین‌تر است. حتی انسان‌های بالغ و زنان و مردانی که ضعف ایمان دارند با وسوسه‌ها به بیراهه می‌روند و کانون خانواده را فاسد نموده، متلاشی می‌سازند. پورنوگرافی ظلم است چون ترویج بی‌حیایی در خانواده و جامعه است؛ حال آن‌که خداوند همواره انسان‌ها را به حیا و عفت دعوت می‌کند. ظلم است از باب این‌که اذهان عمومی را در مورد مظاهر تکنولوژی مانند ماهواره، تلفن همراه، رایانه و... بدبین می‌کند و خانواده‌ها برای حفظ حریم خود و نجات فرزندان، گاهی آنان را از به کارگیری این وسایل منع می‌کنند و نونهالانی که آینده‌ساز جامعه هستند، از علم و صنعت روز دور می‌مانند و جامعه دچار رکود و عقب ماندگی می‌شود. از نظر فقهی اضرار به غیر عملی منفور و حرام می‌باشد. در پورنوگرافی به واقع به دیگران ضرر می‌رسد. و چه ضرری بالاتر از این‌که بنیان خانواده‌ها با دیدن محتویات دور از عفت و اخلاق سست شود؛ سوءظن در خانواده ریشه انداخته، آرامش از میان برود؛ درصد طلاق و جدایی والدین افزایش یابد و فرزندان را از داشتن کانون صمیمی خانوادگی محروم می‌گردند. همچنین این جرم مقدمه‌ای می‌شود بر فعل حرام، چرا که مستقیماً افراد را به انجام حرام ترغیب می‌نماید. از این بدتر هتک حرمت اشخاص است، زمانی که تصویر فرد آبرومندی را مونتاز نموده، روی بدن فاحشه‌ای قرار می‌دهند

و موجبات بی‌آبرویی وی را فراهم می‌کنند. یا عکس‌های خانوادگی اشخاص را منتشر ساخته، باعث ضرر به آبرو و موقعیت شخص می‌شوند. اسلام برای آبروی افراد همپای جان آنان ارزش قائل می‌شود، چطور می‌توان این نوع هرزه‌نگاری‌ها را حرام ندانست در حالی که همه می‌دانیم چطور سعی در اشاعه فحشا دارد و به راحتی با انتشار تصاویر مستهجن فحشا را گسترش می‌دهد و باب حرام را باز می‌کند. «مارک لاسر» می‌گوید: اینترنت به دلیل داشتن سه ویژگی، مهم‌ترین منبع اشاعه هرزه‌نگاری است. این سه ویژگی عبارتند از: قابلیت دسترسی آسان کاربران به اینترنت، استطاعت داشتن همگان در پرداخت بهای آن، ناشناس ماندن استفاده‌کنندگان (لاسر، ۱۳۸۳، ش ۹).

جرایم علیه عفت و اخلاق که پورنوگرافی یکی از مصادیق آن است، به طور مستقیم با خانواده ارتباط دارد و جرایم علیه خانواده به شمار می‌رود. در تعریفی آمده است: «جرایم علیه خانواده آن دسته از جرایم هستند که کیان و بقای خانواده یا قداست و حیثیت و شؤون خانوادگی یا افراد خانواده را تهدید می‌کنند یا استواری روابط خانوادگی را متزلزل می‌نمایند یا در نسب و توالد و تناسل تأثیر منفی می‌گذارند» (کاتبی، ۱۳۸۵، ص ۱۹). در روایتی از امام صادق^۷ آمده است: پیامبر گرامی اسلام^۹ فرمود: «کسی که امر منکری را فاش می‌سازد، همانند شخصی است که آن را آغاز کرده باشد» (صدوق، ۱۴۰۳، ص ۲۴۷).

یافته‌های پژوهش

با توجه به گسترش روزافزون کاربرد رایانه در میان جوامع، درصد سوء استفاده از آن نیز فزونی یافته، شاخه جدیدی از جرایم تشکیل شده است. همین امر قوانین مجازات جوامع را به چالش کشیده، موجبات نگرانی دولت‌ها را پدید می‌آورد. قانون‌گذاران برای حل این معضل اقدام به وضع قوانین خاص نموده‌اند که عموماً عجولانه بوده، نیاز به بررسی و تعمق بیشتر دارد. در کشور ما نیز میان برخی مواد قانون مجازات اسلامی با

۱- قابل دسترسی در: <http://galent,Grale group.com>

قانون مجازات جرایم رایانه‌ای هماهنگی وجود ندارد و قانون‌گذار برای یک جرم دو نوع مجازات در نظر گرفته است. در بررسی‌های انجام شده میان مواد ۶۳۹-۶۴۰ قانون مجازات اسلامی با مواد ۱۴ - ۱۵ قانون جرایم رایانه‌ای تعارضی آشکار مشاهده می‌شود که لازم است برطرف گردد.

همچنین از میان جرایم رایانه‌ای علیه عفت و اخلاق دسته‌ای هستند که مستقیماً کودکان را آماج اهداف خود می‌سازند و لازم است از مجازات سنگین‌تری برخوردار شوند. چرا که طفل نابالغ قادر بر تمییز امور نمی‌باشد و از این مجرا به گمراهی کشیده می‌شود. این پژوهش قوانین فعلی را کافی نمی‌داند و بنابر اهمیت خاص بزه‌دیدگان مربوط، پیشنهاد می‌کند مذاقه بیشتری در قوانین مجازات به عمل آید.

همچنین شایسته است مجازات جرایم رایانه‌ای علیه عفت و اخلاق نسبت به نوع سنتی آن از شدت و حدت بیشتری برخوردار شود، چون جرایم رایانه‌ای می‌توانند جهان را برای فرد بزه‌دیده ناآرام کنند؛ زیرا بازتاب بزه در جرایم رایانه‌ای بسیار وسیع‌تر از حالت سنتی است.

راهکاری که پس از بررسی و دقت پیرامون جرایم رایانه‌ای علیه عفت و اخلاق به دست آمد، قانون‌مند نمودن استفاده از اینترنت و ارتباطات رایانه‌ای می‌باشد، به طوری که ارتباطات رایانه‌ای مستلزم استفاده از کد و شناسه و سایر اطلاعات شخصی باشند تا در صورت وقوع جرم، مجرمان شناسایی شده، تسلیم قانون گردند. اگر چنین راهکارهایی اعمال شود، مسلماً شاهد کاهش چشمگیر جرایم رایانه‌ای خواهیم بود.

منابع و مأخذ

- ✓ قرآن کریم
- ✓ آزاد فلاح، راحله، *جرایم کامپیوتری*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد تهران، واحد علوم تحقیقات، ۱۳۸۷
- ✓ ابن مسکویه، احمد بن محمد، *تهذیب الاخلاق و تطهیر الاعراق حکمت عملی*، تصحیح و ترجمه مهدی نجفی افرا، تهران، انتشارات نورالثقلین، ۱۳۸۳
- ✓ اسدی، لیلا سادات، «*حریم خصوصی کودک و حق والدین بر تربیت*» تهران، دو فصلنامه فقه و حقوق خانواده دانشگاه امام صادق^۷ پردیس خاوران، بهار و تابستان ۱۳۸۸
- ✓ باباشاهی، محسن، *بررسی ماده ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) از دیدگاه جزایی*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز، سال ۷۶-۱۳۷۷
- ✓ باستانی، برومند، *جرایم کامپیوتری جلوه‌ای نوین از بزهکاری*، تهران، انتشارات بهنامی، ۱۳۸۳، چاپ اول
- ✓ بای، حسین علی و پور قهرمان، بابک، *بررسی فقهی حقوقی جرایم رایانه‌ای*، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، پاییز ۸۸، چاپ اول
- ✓ جعفری لنگرودی، محمد جعفر، *ترمینولوژی حقوق*، تهران، گنج دانش، ۱۳۷۸
- ✓ جینادی آنجلین، «*جرایم سایبر*»، ترجمه سعید حافظی و عبدالصمد خرم آبادی، تهران، شورای عالی توسعه قضایی، ۱۳۸۲
- ✓ حرعاملی، محمد بن حسن، *وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه*، مکتب اسلامی تهران، ۱۳۹۷هـ
- ✓ خراسانی، علیرضا، «*بزراری بین المللی برای جرم*»، روزنامه جام جم، ویژه‌نامه تپش، ۹ بهمن ۱۳۸۱

- ✓ داوودی، هما، «بزه‌دیده‌شناسی زنان و زمینه‌های مؤثر در کاهش جرایم»، تهران، دوفصلنامه فقه و حقوق خانواده دانشگاه امام صادق^۷ پردیس خواهران، سال چهاردهم، شماره ۵۰، بهار و تابستان ۱۳۸۸
- ✓ راغب اصفهانی، ابوالقاسم حسین بن محمد بن فضل، *المفردات فی غریب القرآن*، ترجمه خسروی حسینی، سید غلامرضا، تهران، انتشارات مرتضوی، ۱۳۷۴، چاپ دوم
- ✓ رضایی، محمد، *واژه‌های قرآن*، تهران، انتشارات مفید، ۱۳۸۱
- ✓ سالاری فر، محمد رضا، «مرزها در خانواده از دیدگاه اسلام و مکتب ساخت نگر(زنان در اسلام)»، فصلنامه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۱
- ✓ سیف، علی اکبر، *روانشناسی پرورشی*، تهران، انتشارات آگاه، ۱۳۸۳، چاپ دوازدهم
- ✓ صدوق، محمد بن علی بن حسین، *الخصال*، قم، نشر جامعه مدرسین قم، ۱۴۰۳هـ
- ✓ طباطبایی، محمد حسین، *المیزان فی تفسیر القرآن*، ترجمه موسوی همدانی، محمد باقر، تهران، بنیاد علمی و فکری علامه طباطبایی، ۱۳۶۳
- ✓ طبرسی، ابوالفضل بن حسن، *مجمع البیان فی تفسیر القرآن*، مکتبه العلمیه الاسلامیه، تهران، سوق الشیرازی، بی‌تا
- ✓ عاملی، زین الدین بن علی (شهید ثانی)، *الروضه البهیة فی شرح لمعه*، ترجمه حمید مسجد سرائی، قم، انتشارات حقوق اسلامی، ۱۳۸۷، چاپ دوم
- ✓ عمیدی، مهدی، *مطالعه تطبیقی جرایم رایانه‌ای از دیدگاه فقه و حقوق کیفری ایران*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد، واحد تهران مرکز، ۱۳۸۷
- ✓ عنصری فرد، عباس، *جریحه‌دار کردن عفت عمومی در حقوق ایران*، تهران، انتشارات مجد، ۱۳۸۵
- ✓ فیرحی، داود، «جهانی شدن و مسأله تربیت»، مجموعه مقالات جهانی شدن، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی سازمان آموزش و پرورش تهران، ۱۳۸۲، چاپ اول
- ✓ کاتبی، مصطفی، «سیاست کیفری قانون‌گذار ایران در جرایم بر ضد حقوق و تکالیف خانوادگی» (موضوع مواد ۶۴۲ تا ۶۴۷ ق.م.ا.)، تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد

حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه امام صادق^۷، ۱۳۸۵

✓ کار، جان، «پیشینه قضایی هرزه نگاری کودک»، دبیرخانه شورای عالی انفورماتیک کشور، ترجمه دزیانی، خبرنامه انفورماتیک، شماره ۸۶، مرداد ۱۳۸۲

✓ لاسر، مارک، «هرزه نگاری در اینترنت»، ماهنامه سیاست غرب، ۱۳۸۳

✓ محبی، محبعلی، احکام نگاه، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد کرج، ۱۳۷۶

✓ محمدی، ابوالحسن، مبانی استنباط حقوق اسلامی، انتشارات دانشگاه تهران،

۱۳۸۸

✓ مکی، محمد (شهید اول)، الروضه البهیه فی شرح لمعه، ترجمه و تبیین علی

شیروانی، قم، انتشارات دارالفکر، چاپ سی و دوم، تابستان ۱۳۸۶

✓ نجفی، محمد حسن، جواهرالکلام فی شرح شرائع الاسلام، قم، دارالکتب

الاسلامیه، ۱۳۶۸

✓ Lasser.M.R. Pornography in Internet <http://galenet.Grale group.com>

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.